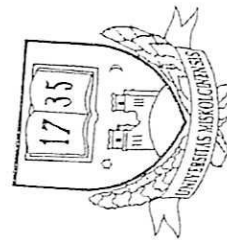

**microCAD 2004
International Scientific Conference
18-19 March 2004**

**O szekció: Vállalati versenyképesség
a XXI. században**

**Section O: Company Competitiveness
in the XXI Century**

A XXI. SZÁZADI VÁLLALATI KÖRNYEZETMENEDZSMENT ALAPJAI

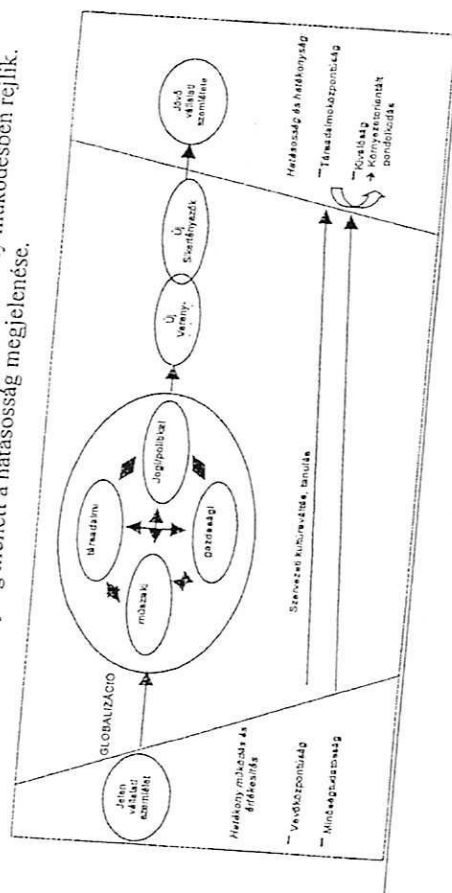
Berényi László
Ph.D. hallgató
Miskolci Egyetem – Vezetéstudományi Intézet

KÖRNYEZETVÉDELEM A XXI. SZÁZADBAN

A környezetvédelem egyre hangsúlyosabb szerepet kap az egész világon. A természeti környezet állapota olyan mértékben leromlott a XX. század végére, hogy már az emberi élet feltételei is veszélybe kerültek.

A vállalati világban léteznek különböző eszközök, módszerek és környezetirányítási rendszerek, melyek minden előnyük ellenére sem tudnak széles körben elterjedni. Képzésük drága, fenntartásuk sokszor aránytalanul magas ráfordítást igényel pénzügyi, humán és infrastrukturális oldalról egyaránt, illetve lényegében egységes szabályozásuk nem egyformán illeszkedik a vállalati kultúrákhoz. Így a környezetirányítási tanúsítványok egyelőre szűk réteg számára jelentenek versenyelőny-szerzési pozíciót.

A XXI. században a lezajló társadalmi-gazdasági változások, az értékrendszer súlypontjainak eltolódása figyelhető meg. Röviden úgy foglalnánk össze, hogy jelenleg a vállalatok sikere a hatékonyságértékesítésben és a hatékony működésben rejlik. A jövő kulcsszava a hatékonyság mellett a hatásosság megjelenése.

1. ábra

A környezetorientált gondolkodás megjelenése

A VÁLLALATOK SZEREPE A KÖRNYEZETVÉDELEMBEN

A vállalati szféra különös helyet foglal el a környezetvédelem problémakörében. Egyik oldalról a környezetszennyezési mozzanatok döntő többsége hozzájuk kötődik, ezért a védelmi feladatokban is komoly részük kell vállalniuk. Más szempontból nézve

visszont azt mondanám, hogy a vállalati szféra az az ideális közeg, ahol a környezeti problémák megoldását hatékonyan koncentrálni lehet. Ennek oka az emberek kettős szerepe: egyrészt munkavállalóként (vagy vezetőként), másrészt pedig fogyasztóként kapcsolódnak a vállalatok működéséhez. Úgy vélem, hogy hosszú távon akkor érhető el a környezetvédelem hatékony megvalósítása, ha a vállalati szférába integrálva megjelenik (természetesen megfelelő ösztönzési és kompenzációs rendszer mellett) az emberi környezettudatos magatartás alakításának (nevelésének) feladata is.

Mindez persze nem jelenti azt, hogy az iskolai és otthoni nevelés feleslegessé válna, sőt ha figyelembe vesszük, hogy a munkavállalók valamilyen családi formában élnek, akkor tulajdonképpen a környezettudatos magatartás értékeinek még szélesebb körű elterjedését segíti elő.

A vállalati szféra számára olyan környezetmenedzselési modell kidolgozását tartom szükségesnek, mely:

- a vállalat-környezet kapcsolatrendszer stratégiai szinten kezeli - beleértve a tervezhetőséget és a visszacsatolások megoldásait is (stratégiai szemlélet kritériuma);
- magas prioritással integrálja a környezeti célokat a vállalati célrendszerbe (priorált környezeti célok kritériuma);
- a humán elemekre teljes körűen épít, azaz munkavállalóként és magánemberként egyidejűleg (humánorientáció kritériuma);
- rugalmasan képes illeszkedni a vállalati sajátosságokhoz (elfogadhatóság kritériuma)
- mérhetővé és reprezentálhatóvá teszi a környezettel kapcsolatos cselekedetek hatásait (mérhetőség kritériuma);
- bevezethető és fenntartható a ráfordítások tekintetében (hatékonyág kritériuma).

A KÖRNYEZETI FOGALOMRENDSZER KIDOLGOZÁSÁNAK SZÜKSÉGSÉGE

Ahhoz, hogy egy szakmailag megalapozott új megoldást javasoljunk elengedhetetlen, hogy tisztázzuk a felmerült fogalmak tartalmát. Zavarokat, hatékonyaságcsökkenést és végső soron az eszköz teljes csődjét okozza, ha a koncepció nem megfelelően kidolgozott alapokon nyugszik. Különösen fontos ez egy olyan eszközrendszer esetében, mely felhasználói szinten rugalmasan kíván alkalmazkodni különböző vállalati magatartásokhoz.

A koncepció kidolgozása során az alapfogalmakat képlekeny formában kell tartani, kritikus szemmel kell rájuk tekinteni. Tapasztalatok, az új ismeretek szerzése, valamint új körülmények felmerülése ugyanis szükségessé teheti a koncepció tartalmi finomítását, esetlegesen bebizonyosodhat egyes fogalmak alkalmatlansága. Természetesen a folyamat végeredményeként majd kizárólag egy konzervens, stabil, ugyanakkor az érintettek számára értelmezhető és adaptálható, zárt fogalomrendszer fogadható el.

A fogalmak lehatárolása során három bázisra kell támaszkodni. Az első a jogszabályi háttér fogalomtára. A jogi normák az állam (a makro szint) elsődleges és közvetlen szabályozási eszközei, melyek kötelező erejűek mind az emberek, mind a vállalatok számára. A kötelező jelleg egyenes következménye, hogy bármilyen

opcionális menedzselési eszközt csak úgy érdemes kialakítani, hogy figyelembe veszi a jog előírásait, sőt lehetőleg aktívan épít rájuk.

A második forrás a szakirodalomban összegyűjtött jelenlegi vélemények összessége. A szakirodalmi meghatározásokat esetében tekintettel kell lenni a környezet gazdasági forrásain túl legalább a természettudományos és a műszaki eredményekre. Ezen esetekben a fogalmak mindig valamilyen kidolgozott, egzisztáló megoldás-rendszerhez kapcsolódnak, melyek bizonyos ponton ellentmondhatnak a problémák új szemléletű kezelésének, ezért a fogalmakat mindenképpen kritikailag kell kezelni.

A harmadik, ám szempontomból releváns forrás az egyéni vélemények összessége. Ezekre azért kell támaszkodni, mert ezzel biztosítható a fent vázolt elfogadhatósági kritérium teljesülése. Hiába dolgoznának ki a legjobban szakemberek saját tudásbázisuk alapján kifogástalan fogalomrendszert, az a gyakorlatban nem lesz használható, ha nem összeegyeztethető a célközönség sajátosságaival (kulturájával).

A KÖRNYEZETI ALAPFOGALMAK LEVEZETÉSÉNEK Néhány FONTOSABB ELEME

Felmerül a kérdés, hogy ugyanazt jelentik-e az egyes területek szakembereinek, a vállalatoknak vagy az embereknek a környezetvédelemmel kapcsolatos fogalmak? Nem feltétlenül, és éppen ez az, ami szükségessé teszi a konzervens, ugyanakkor jól kommunikálható fogalmak meghatározását.

Induljunk ki a jogszabályi meghatározásokból. Alapfogalomnak a fenntartható fejlődés tekinthető, mely a következőkben meghatározott: a társadalmi-gazdasági viszonyok és tevékenységek rendszere, amely a természeti értékeket megőrzi a jelen és a jövő nemzedékek számára, a természeti erőforrásokat takarékosan és célszerűen használja, ökológiai szempontból hosszú távon biztosítja az életminőség javítását és a sokféleség megőrzését.

A környezetvédelemről szóló törvényünk szerint a környezeti elemek – úgy mint a föld, a levegő, a víz, az élővilág valamint az ember által létrehozott épített (mesterséges) környezet, továbbá ezek összetevői –, azok rendszerei, folyamata és rendszere határozza meg.

A környezetszennyezést a környezet használatából (az egyes környezeti elemek) igénybevételeiből és a környezet terheléséből (valamely anyag vagy energia közvetlen vagy közvetett környezetbe való kibocsátásából) vezeti le. A környezetszennyezés külön előírásban meghatározott terhelési határérték túllépéseként definiálja. Bevezet e mellett olyan fogalmakat, mint a környezet veszélyeztetése, környezet károsítása – melyek hasznosak, de lényegében a szankcionáló elemek differenciálhatóságát biztosítják. A környezet nem azonos a természettel a jogban, amit bizonyít, hogy a természet védelmére önálló törvényt alkottak.

A környezetvédelem olyan tevékenységek és intézkedések összessége, amelyek célja a környezet veszélyeztetésének, károsításának, szennyezésének megelőzése, a kialakult károk mérséklése vagy megszüntetése, a károsító tevékenységet megelőző állapot helyreállítása. Megjelenik (2001-től) a megelőzés fogalma, amely a környezethasználat káros környezeti hatásai elkerülésének érdekében a

leghatékonyabb megoldások, továbbá a külön jogszabályban meghatározott tevékenységek esetén az elérhető legjobb technika alkalmazása a döntéshozatal legkorábbi szakaszától. Ezek a fogalmak tartalmukban, de már megfogalmazásukban is közvetlen közgazdasági alkalmazásra alkalmasak lehetnek.

Az EU szabályozásával itt külön nem kívánok foglalkozni, mivel az EU-értéktérkép a jogharmonizáció révén átültetődött a magyar jogba.

Érdekes a környezetbarát fogalom, mellyel foglalkozik a jog a környezetbarát termékmínősítések kapcsán, de nem határozta le (eddig). Ebből kifolyólag szabadon felhasználható, egyes vállalatok ezt fel is használták – és ezzel „félrevezették” a fogyasztókat. Ezzel kapcsolatos elmarasztlások – és így irányadó joggyakorlat - a Versenytanács határozatokból olvasható ki.

A gazdasági szakközösség a stratégia és stratégiaépítés fogalomkörét adaptálta a környezeti viszonyok kezelésére is. A környezetgazdálkodás a természetes és az ember alkotta környezet védelmével, helyreállításával, fejlesztésével és optimális hasznosításával kapcsolatos tervezési-szervezési, szabályozási és szervezeti-intézményi rendszerek összességét jelenti. A környezetmenedzsment a környezetgazdasági folyamatok irányítási elemeit jelenti. Környezetbarát jelzővel egy terméket (szolgáltatást) illetnek, ha maga a termék, illetve előállítása és fogyasztása során keletkező hulladékok nem környezetszennyező hatások.

A stratégiai menedzsmentben a vállalatot érő, átalakító vezetésre ható tényezőkként (a jogiól ágából értelemben) használják a környezet fogalmát. Bete érik a:

- természeti környezet;
- társadalmi, szociális, kulturális környezet;
- jogi, politikai környezet;
- bel- és közgazdasági környezet;
- műszaki környezet.

Az irodalmi háttér vizsgálata mellett úgy vélem, hogy az érintettek, az egyes emberek értékrendjét is szükséges megvizsgálni. Ehhez írásban kérdeztem meg egyetem hallgatók véleményét. Az első megkérdezett fogalom maga környezet volt. E mellett a környezettudatos magatartás, a környezetvédelem és a környezetbarát fogalmakról érdeklődtem. A környezet fogalmát annyiban elkülönítetten kezeltem, hogy megkértem a válaszadókat, hogy a további fogalmak meghatározása során ne módosítsák azt, amit ide leírtak. A megkérdezés természetesen semmiképpen sem reprezentatív megfigyelés, csupán egy tájékozódó jellegű véleménygyűjtés. Úgy vélem, mégis jó tükörnek tekinthető, mivel az egyetem sokféle mikrokultúrából származó ember gyűjteménye. A témához fűződő kiemelt viszonyuk miatt közgazdász, gépész és jogász hallgatók véleményét kértem ki, akik az elkövetkező néhány évben a vállalati szféra elemeivé válnak – így értékrendjük meghatározó lehet. (A természettudományos területeket egyelőre nem érintettem, őket a környezettudatos magatartás elemeinek és szintjeinek felmérésénél szándékozom bekapcsolni a vizsgálódásba.)

31 jogász, 74 gépész és 66 közgazdász és hallgatótól kaptam választ kérdéseimre. A megkérdezés legfontosabb konzekvenciája, hogy a három érintett szakterületől kapott válaszok egymáshoz nem ellentmondóak. Ez arra utal, hogy a vállalati életben

megvan annak a reális alapja, hogy a témával kapcsolatosan a szakterületek közötti kommunikáció ne torzuljon alapvető félreértések miatt.

A pontos, egzakt meghatározásra leginkább a gépészek törekedtek. A környezetet a minket körülvevő anyagi és nem anyagi világként definiálják. Többen megkülönböztetik a természetes és az épített környezetet, de a másik rovására egyik fontosságát sem hangsúlyozzák. A környezettudatos magatartás viselkedésmórként határozta meg, mely valamilyen környezeti normák felé való törekvést testesít meg. A környezetvédelem esetében már – legalábbis megfogalmazásában – változatosabb válaszok születtek. Volt, aki példákat hozott, volt aki valamilyen tevékenységrendszerként határozta meg. Lényegében a környezet megóvással kapcsolatos tudatos tervezés, megelőzés és kezelés feladatait definiálják a környezetvédelemet. A környezetbarát fogalom a válaszadók körülbelül felének a fentieknek megfelelő termékjellemzői, a másik felének pedig valamilyen személyi, környezeti jellemzői.

Az egyik válasz nem szakmai, viszont annál érdekesebben, szlogenszerűen írta körül a környezet fogalmát: „Bocik, fenyőfa, virágok, szeretet – környezetszemélyes problémák...”

A jogászok válaszaiban oszlott meg leginkább a környezet értelmezése. A másik két szakterületől jobban dominált a természeti környezettel való azonosítás. A környezettudatos magatartás értelmezésében megjelenik a tudatosság, az aktivitás. Legtöbben (fel nem róhatóan) a különböző kötelező magatartásformákra asszociáltak (ezek általában tiltó tartalmúak), azaz tulajdonképpen ők értelmezték legszigorúbban a fogalmat. A környezetvédelem alatt a természeti környezetet aktív megóvását értik, mely az emberek és a vállalatok feladata. A környezetbarát aktív megóvását értik, felénél termékjellemző, másik felénél személyi attribútum. Számos példát hoztak körülbelül melyek között a leggyakrabban a recyclinghoz kapcsolódó fordulat elő.

A közgazdászoknál a fogalmak definiálására való törekvés a jogászoktól erősebben, de a gépészeknél kevésbé volt jellemző. Tartalmukban a válaszok azonban hasonló eredményt hoztak. A legtöbbben úgy azonosították a környezetet, hogy „a hely, ahol létezem” – egy komplex személyi-tárgyi kontextusként. A válaszadók mintegy 10%-a azonosította a környezetet a zöldként, a természetként. A környezettudatos magatartás alatt egy általános szemléletet értenek (azaz, hogy a környezettudatos figyelembe veendőek a magatartásformák kialakításánál). Vannak olyanok a válaszadók között, akik mindezt határozottan vagy a vállalati, vagy az egyéni (emberi) szféra specifikus jellemzőjének tartják.

A környezetvédelem fogalmánál kimagasló számban kizárólag a természeti környezetvédelemre asszociáltak. Azt aktív és tudatos tevékenységként értelmezik, feladatokat pedig néhányan a „rendrakást”, a kárenyhítést jelölik meg. Egyes válaszadók divajelenségeként értékelik a környezetvédelemet.

A környezetbarát jelzőt elsősorban termékekhez és szolgáltatásokhoz kötik, a nem ártalmas, nem károsító fogalmakkal azonosítják. A többiek a gyárak működését minősítő jelzőként jelölték meg, többen a recycling fogalmához kötik.

A források és a kutatás eredményei alapján - a felvázolt környezetmenedzselési modell kidolgozásához - a környezeti alapfogalmakat a következő tartalommal tartom célszerűnek értelmezni:

Egy entitás környezete azon tárgyasult és nem tárgyasult elemek összessége, melyek az entitás közvetlenül vagy közvetve hatással bírnak. Ebből beletartozik a természeti környezet túl a társadalmi-gazdasági és a műszaki technikai környezet is. A vállalatok esetében a menedzsment feladata az egyes környezeti elemek súlyainak és kezelési (kezelendő) kapcsolatainak meghatározása a saját környezetük, a saját célrendszerük és tevékenységük alapján (természetesen a kötelező szabályozó háttér előírásainak szem előtt tartása mellett).

A környezetszennyezés a cselekedetek, tevékenységek környezeti externális hatásainak negatív tartalmaként értelmezhető.

A környezetvédelem aktív és tudatos cselekedet, tevékenység, mely a környezetszennyezés csökkentése (megszüntetése) érdekében történik.

A környezettudatos magatartást az entitás magatartásának és megnyilvánulásainak jellemzőiként tudom értelmezni. Lényegében az a rendezőelv, értékrendi mozzanat, mely a cselekedetek és tevékenységek során a környezetvédelem elvárásainak megfelelően számol.

A környezetbarát fogalmat elsősorban a termékek és szolgáltatások jellemzőiként tartom értelmezhetőnek. Értékelése relatív, azaz terméket és szolgáltatásokat összehasonlítva állítható egyikről vagy másiktól - a környezetszennyezési hatások mértéke alapján -, hogy környezetbarát(abb, mint a másik). A környezetbarát jelzőt később kiterjeszthetők a vállalatokra vagy személyekre is. Úgy vélem, óvatosan kell vele bánni, mert a társadalmi értékrendben még nem kikristályosodott a jelentése, hiszen ma bárki állíthatja magáról vagy termékéről, hogy környezetbarát - csupán a megfelelő benchmarkot kell hozzá megtalálnia.

Miért fontos lehatárolni a fogalmakat? - Mert csak annak alapján lehet megkezdni tartalmuk, attribútumuk, illetve azok jellemző értékeinek felderítését. Ezeket megismerve nyílik lehetőség a környezetvédelmi-környezetmenedzselési modellek hatékonyságának értékelésére, a modellek összehasonlítására, illetve fejlesztésére.

Úgy vélem, hogy csak az előre lefektetett (megfelelően kidolgozott), és konzekvensen kezelt fogalomkör segítségével biztosíthatóak objektív módon a további vizsgálatok, mely a XXI. században elvárható - többek között - a környezetmenedzsment területén.

FORRÁSOK

- [1] 1995. évi LIII. törvény a környezet védelmének általános szabályairól
- [2] Buday-Sántha Attila: Környezetgazdálkodás (Bp.-Pécs, Dialóg Campus, 2002)
- [3] Kereskes Sándor - Kindler József: Vállalati környezetmenedzsment (Bp., Aula, 1997)
- [4] Szintay István: Stratégiai menedzsment (Miskolc, Bőbor, 2000)

THE ROLE OF LEARNING AND KNOWLEDGE MANAGEMENT IN LEARNING ORGANIZATIONS

Krisztina Bogdár¹, dr. Andrea Bencsik²

M.Sc. in Engineering, PhD student¹, Associate professor²
University of Veszprém, Department of Management

1. INTRODUCTION

According to the rationalistic conception the goal of companies is to build their positions consciously that are needed to keep and increase their competitiveness. At first the companies concentrated on the external world and after the eighties the analysis of internal abilities came into prominence. For today the individual became the centre since it means not only unfailing resource but competitive edge with their knowledge, abilities and skills. Therefore the companies' goal is to utilize, develop, share and use the knowledge of their experts as effectively as possible.

In addition we demonstrate the connection between the knowledge management, learning and learning organizations as well, for that we set up own models. When we set up these models we defined knowledge and cognition in accordance with our sight which we based on the learning process and knowledge transmission.

2. KNOWLEDGE AND LEARNING

2.1 The approach of knowledge

The knowledge has numerous approaches, grouping forms in literature for example: explicit - implicit knowledge, individual - collective - organizational knowledge etc. but thereafter we distinguish between cognition and knowledge according to our own opinion.

Knowledge can be grabbed and put into words with difficulty. In our opinion the integration of knowledge is individual ability. It is non-transferable, everyone has to build it oneself. Namely knowledge can come into existence only in individuals with the help of their experiences, extant professional knowledge, abilities and skills. On the basis of these statements we define knowledge as the picture formed in individuals about reality, or all the acquired cognitions in reference to a given object, together with the individual abilities, skills, physical and psychological conditions and experiences. Our experiences contribute particularly to the development of our knowledge. They refer to all that we did, or came to pass with us in the past. Knowledge also contains judgment concerning to situations and information. We introduce on this spot the concept of cognition that is the result of cognitive activity in common use and it is the entirety of concepts concerning to the reality. Consequently the cognition is not else than knowledge acquired by learning. In our opinion the features, skills and abilities deriving from the existence of individuals do not belong to this. Relying upon these findings the cognition can be recorded and transferred.